

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет права, публічного управління
та національної безпеки
Кафедра економічної теорії,
інтелектуальної власності та публічного
управління

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

КАЙСИН ІГОР ВАСИЛЬОВИЧ
(прізвище, ім'я, по батькові здобувача вищої освіти)

УДК 351:323.2:321

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**МЕХАНІЗМИ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ
ПІДПРИЄМНИЦТВА В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ**
(тема роботи)

281 «Публічне управління та адміністрування»
(шифр і назва спеціальності)

Подається на здобуття освітнього ступеня магістр
кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання
ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне
джерело

І. В. КАЙСИН
(підпис, ініціали та прізвище здобувача вищої освіти)

Керівник роботи:
ЛИТВИНЧУК Ірина Леонідівна
(прізвище, ім'я, по батькові)
доктор економічних наук, професор
(науковий ступінь, вчене звання)

Висновок кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління

за результатами попереднього захисту: **КАЙСИНА Ігора Васильовича**
допущено до захисту.

Протокол засідання кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління № _____ від «_____» грудня 2024 р.

Завідувач кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління

к.е.н., професор
(науковий ступінь, вчене звання)

_____ (підпис)

Валентина ЯКОБЧУК
(власне ім'я, прізвище)

«_____» грудня 2024 р.

Результати захисту кваліфікаційної роботи

Здобувач вищої освіти **КАЙСИН Ігор Васильович** захистив
(прізвище ,ім'я, по батькові)

кваліфікаційну роботу з оцінкою:
сума балів за 100-бальною шкалою _____
за національною шкалою _____

Секретар ЕК

_____ - _____
(науковий ступінь, вчене звання)

_____ (підпис)

Анастасія ПРУТ
(власне ім'я, прізвище)

АНОТАЦІЯ

КАЙСИН І. В. Механізми управління розвитком підприємництва в територіальних громадах. Кваліфікаційна робота на правах рукопису. Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 281 – публічне управління та адміністрування. – Поліський національний університет, Житомир, 2024.

У роботі досліджуються інструменти та підходи, які сприяють стимулюванню підприємницької активності в громадах, зокрема створення сприятливого бізнес-середовища, залучення інвестицій, впровадження публічно-приватного партнерства та розвитку кластерних систем для побудови фундаменту економічного відновлення. Аналізуються організаційно-правові, фінансово-економічні та соціальні механізми, які забезпечують стійкість економічного розвитку громад, підвищують рівень зайнятості населення та сприяють зростанню ділової активності бізнесу. В дослідженні аналізуються актуальні питання управління підприємницькою діяльністю в умовах воєнної агресії росії в Україні. Особлива увага приділяється питанням співпраці влади, бізнесу, інститутів громадянського суспільства в напрямку забезпечення сталості та конкурентоздатності територіальних- громад, розбудови інфраструктурної підтримки громадян та впровадження інновацій в умовах економічного відновлення. В роботі аналізуються успішні практики у територіальних громадах України та закордонного досвіду управління розвитком підприємництва.

Ключові слова: підприємництво, управління, механізми, влада, сталість, розвиток, економічне відновлення, територіальна громада.

SUMMARY

KAISYN I. Mechanisms of management of entrepreneurship development in territorial communities. Qualification work on the rights of the manuscript. Qualification work for obtaining a master's degree in specialty 281 «Public management and administration» – Polissia National University, Zhytomyr, 2024.

The work explores tools and approaches that help stimulate entrepreneurial activity in communities, in particular, creating a favorable business environment, attracting investment, implementing public-private partnerships and developing cluster systems to build the foundation for economic recovery. The organizational, legal, financial, economic, and social mechanisms that ensure the sustainability of community economic development, increase employment, and promote business activity are analyzed. The study analyzes topical issues of business management in the context of Russia's military aggression in Ukraine. Particular attention is paid to the issues of cooperation between the government, business, and civil society institutions to ensure the sustainability and competitiveness of territorial communities, build infrastructure support for citizens, and introduce innovations in the context of economic recovery. The paper analyzes successful practices in territorial communities of Ukraine and foreign experience in managing entrepreneurship development.

Keywords: entrepreneurship, management, mechanisms, power, sustainability, development, economic recovery, territorial community.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМНИЦТВА	9
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	15
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ІНСТРУМЕНТІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ В МОВАХ ВОЄННОЇ АГРЕСІЇ	17
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	25
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ТРАНСФОРМАЦІЇ МЕХАНІЗМІВ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	27
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3	33
ВИСНОВКИ	35
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	38
ДОДАТКИ	43

ВСТУП

Актуальність теми. Підприємництво, це рушій економічного розвитку, воно стає особливо необхідним інструментом стабільності для країни, в умовах економічної кризи та нестабільності, воєнно-політичних викликів тощо. Тому, сучасна політика уряду в сфері розвитку бізнесу, має виходячи з необхідності максимального використання його потенціалу для підтримки швидкого зростання та відновлення територіальних громад. Крім того, підприємці у більшості видів бізнесу і напрямів діяльності, підтримують соціальні перетворення на користь покращення якості і асортименту більш сталих продуктів і послуг на локальному рівні, сприяють збереженню навколишнього середовища.

Орієнтація підприємництва на сталий розвиток сприяє досягненню стратегічних цілей підтримання конкурентоздатності і життєдіяльності територіальних громад, забезпечує вирішення соціальних проблем, запобігає погіршенню стану довкілля тощо. Однак, порядок денний сталого розвитку, також може впливати на підприємництво через стимулювання використання бізнесом екологічно чистих, маловідходних технологій, збереженню ресурсного потенціалу на майбутні проекти. Таким чином, в умовах невизначеності, розвиток підприємництва залишається ключовим чинником економічного зростання та підвищення добробуту населення в територіальних громадах.

У процесі децентралізації, громади значно розширили повноваження та укріпили ресурсний потенціал для стимулювання місцевої економіки та розвитку підприємництва, але ефективне використання нових можливостей вимагає розробки та впровадження дієвих механізмів управління. Недостатній рівень підтримки малого та середнього бізнесу, відсутність стратегічного планування та обмеженість доступу до інвестицій і сучасних технологій гальмують економічний розвиток громад. Дослідження даної теми спрямоване на вирішення цих проблем шляхом формування системного підходу до управління підприємництвом на місцевому рівні.

Мета дослідження. Полягає в розробці теоретичних та практичних підходів до вдосконалення механізмів управління розвитком підприємництва в територіальних громадах для забезпечення їх економічного відновлення, підвищення стійкості та поліпшення рівня життя населення.

На основі поставленої мети були визначені *завдання дослідження*:

- розкрити основні теоретичні аспекти управління розвитком підприємництва;
- проаналізувати сучасні механізми управління розвитком підприємництва в територіальних громадах України;
- визначити основні перешкоди та виклики, які стоять перед підприємцями на місцевому рівні в умовах війни;
- дослідити правові, фінансові та організаційні аспекти підтримки підприємництва владою умовах економічного відновлення територіальних громад;
- вивчити найкращі практики управління підприємництвом у територіальних громадах України та за кордоном;
- розробити рекомендації щодо вдосконалення механізмів стимулювання підприємництва через розвиток публічно-партнерство, кластеризацію та інновації.

Об'єктом дослідження. Є процес управління розвитком підприємництва в територіальних громадах.

Предмет дослідження. Актуальні питання удосконалення механізмів, інструментів та підходів до управління підприємництвом, які сприяють його ефективному розвитку в умовах економічного відновлення територіальних громад.

В процесі написання роботи застосовувались ряд *методів дослідження*, а саме, аналіз статистичних даних, що дозволило оцінити динаміку та тенденції розвитку підприємництва на основі різноманітних статистичних показників, SWOT-аналіз, як метод стратегічного планування, який дозволяє оцінити сильні та слабкі сторони підприємства, а також можливості і загрози, які можуть

впливати на його розвиток, PEST-аналіз, що використовувався для дослідження зовнішніх факторів, що впливають на підприємство, а саме політичних, економічних, соціальних, метод моделювання та визначають стратегії розвитку

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати кваліфікаційної роботи доповідались та обговорювались на міжнародних науково-практичних конференціях в Поліському національному університеті.

Практичне значення отриманих результатів полягає в обґрунтуванні шляхів покращення використання управлінських інструментів урядом та політиками для планування своїх стратегій і політик щодо розвитку підприємництва та впровадження цілей сталого розвитку. Вони можуть одночасно сприяти розвитку підприємницької діяльності та впровадженню контролю за негативними впливами підприємств на навколишнє середовище. Дослідження заповнює прогалини в аналізі, щодо взаємозв'язку між сталим розвитком і сталим підприємництвом та аналізує взаємний зв'язок між сталим розвитком і підприємництвом з акцентом на необхідність економічного відновлення потенціалу територіальних громад.

Наукова новизна дослідження полягає у розробці та обґрунтуванні нових підходів до вдосконалення механізмів управління розвитком підприємництва в територіальних громадах в умовах економічного відновлення України. Вперше комплексно проаналізовано вплив публічно-приватного партнерства та кластеризації на підвищення стійкості місцевого бізнес-середовища. Визначено ключові фактори та інноваційні практики, які сприяють посиленню економічної активності громад навіть в умовах воєнних викликів.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи містить 45 сторінки, у тому числі основний текст – 37 сторінок.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Теоретичні та практичні засади функціонування організаційно-правових та фінансових механізмів розвитку підприємництва охоплюють комплекс правових норм, інституційних інструментів, організаційних та фінансово-економічних підходів, спрямованих на забезпечення ефективного функціонування підприємницької діяльності в умовах економічного відновлення територіальних громад України. Як визначено в Законі України «Про підприємницьку діяльність», підприємництво – це самостійна, ініціативна діяльність фізичних або юридичних осіб, спрямована на виробництво товарів, надання послуг або виконання робіт з метою отримання прибутку. Підприємницька діяльність характеризується певними ризиками, пов'язаними з економічними кризами, воєнно-політичною та соціально-гуманітарною нестабільністю, що підвищує ступінь відповідальності за результати діяльності [3].

Основними рисами підприємництва є самостійність у виборі форм, напрямів і способів діяльності, тобто підприємець сам приймає рішення щодо ведення бізнесу, визначає напрямки розвитку, обирає постачальників та клієнтів, ринки. Також, для підприємництва важливо мати ініціативність, тобто воно вимагає активності та готовності шукати нові можливості для розвитку бізнесу, освоєння нових ринків або впровадження інновацій, підприємці несуть відповідальність за результати своєї діяльності, включаючи фінансові ризики та юридичні наслідки і їх основною метою є отримання прибутку.

Організаційно-правова форма підприємництва визначає юридичний статус бізнесу, його структуру, спосіб управління, а також правила розподілу прибутку і відповідальності. Основні форми підприємництва включають:

1. Індивідуальне підприємництво (ІП), це ведення бізнесу однією фізичною особою без створення юридичної особи, це передбачає що,

підприємець несе повну відповідальність за зобов'язаннями бізнесу всім своїм майном. Така форма підходить для невеликих видів діяльності з мінімальними витратами.

2. Товариство з обмеженою відповідальністю (ТОВ), це юридична особа, заснована одним або кількома учасниками, відповідальність яких обмежена їхніми внесками до статутного капіталу. Сьогодні найбільш популярна форма для малого та середнього бізнесу завдяки обмеженій відповідальності.

3. Приватне підприємство (ПП), яке засноване одним або декількома фізичними або юридичними особами, що здійснює господарську діяльність на власний ризик. Відповідальність засновників може бути обмеженою або повною, залежно від установчих документів.

4. Акціонерне товариство, це юридична особа, капітал якої розділений на акції, що можуть продаватися і купуватися на фондовому ринку, власники акцій несуть відповідальність в межах своїх вкладень, вона підходить для великого бізнесу, що потребує залучення значних інвестицій.

5. Повне товариство, де всі учасники несуть солідарну відповідальність за зобов'язаннями товариства всім своїм майном, ця форма менш поширена через високий рівень відповідальності.

6. Командитне товариство, яке поєднує учасників з обмеженою відповідальністю (командитистів) і повних товаришів, що несуть повну відповідальність за зобов'язаннями товариства. Така форма підходить для випадків, коли потрібно залучити інвесторів з обмеженим ризиком [3].

Вибір організаційно-правової форми залежить від масштабів бізнесу, рівня відповідальності, яку готовий прийняти на себе підприємець, і цілей підприємницької діяльності. Основні елементи організаційно-правового механізму включають правову базу, це закони та підзаконні акти, що регулюють підприємницьку діяльність (наприклад, цивільний кодекс, закон про підприємництво, податковий кодекс), також, нормативно-правові акти, що визначають порядок створення, реєстрації, функціонування та припинення діяльності підприємств, податковий та господарський кодекси [4].

Регулювання контрактних відносин, захист прав власності та інші аспекти правового забезпечення підприємницької діяльності визначаються організаційними структурами, до яких належать державні органи та інституції, що забезпечують підтримку підприємництва (міністерства, агентства, місцеві органи влади), громадські об'єднання та асоціації підприємців, які виступають у ролі консультантів та лобістів інтересів бізнесу, фінансові установи та інвестиційні фонди, що надають фінансову підтримку підприємствам [4].

Важливими інструментами державної фінансової підтримки бізнесу є розвиток програм кредитування та субсидування, встановлення податкових пільг, передача в лізинг техніки і технологій, залучення зовнішніх інвестицій та інші стимули для розвитку малого і середнього підприємництва. Сьогодні, в умовах повномасштабного вторгнення росії та посиленні кризових явищ в економіці територіальних громад, вагоме значення має розробка нових освітніх та консультаційних програм для підприємців, які навчатимуть створенню бізнесу, можливостям залучення фінансових ресурсів, бізнес-плануванню тощо.

На функціонування організаційно-правових та фінансово-економічних механізмів управління розвитком підприємництва в територіальних громадах впливають фінансово-економічні умови, ринкова кон'юнктура та макроекономічні показники. З кожним роком все більше відчувається вплив глобальних економічних трендів і міжнародної торгівлі на місцевий бізнес. Є значний ряд соціально-культурних аспектів, які визначають рівень підприємницької культури в суспільстві, готовність громадян до підприємницької діяльності, рівень освіти та підприємницьких навичок. Ці механізми управління забезпечують формування сприятливого середовища для розвитку підприємництва, знижують ризики та бар'єри на шляху ведення бізнесу, сприяє залученню інвестицій, створенню робочих місць, підвищенню економічної стабільності та економічному зростанню [4].

Для успішного розвитку підприємництва важливо, щоб механізми управління діяльністю підприємств в громадах були ефективними, гнучкими і здатними адаптуватись до змін в економічному, фінансовому, соціальному та

правовому середовищі. Розвиток процесів децентралізації в ході адміністративної реформи та воєнна агресія росії в Україну докорінним чином змінили середовище функціонування економічних суб'єктів, посиливши в ньому компонент невизначеності та створивши ряд проблем, пов'язаних із втратами очікуваних прибутків і зниженням конкурентоспроможності бізнесу. Це зумовило зростання зацікавленості в наукових дослідженнях, предметом яких є публічне управління ризиками підприємств. Перед державою, громадами та господарюючими суб'єктами стоїть завдання спільно ідентифікувати, оцінити і розробити ефективну концепцію публічного управління ризиками, що сприятиме інноваціям та посиленню соціальної відповідальності бізнесу перед громадянським суспільством [5].

Серед дослідників проблем управління підприємництвом слід виділити таких вітчизняних вчених, як: А. П. Альгін, Дж. М. Кейнс, А. Маршалл, А.П. Минка, О. Моргенштейн, Ф. Найт, Дж. Нейман, Б. А. Райзберг, В. В. Черкасов. У розвиток прикладних концепцій формування організаційно-правових механізмів розвитку підприємництва значний внесок зробили Дж. Бароне-Адезі, Т. Боллерслев, К. Гіаннопоулос, М. В. Грачова, Г. Гуптон, Р. Енгль, П. Зангарі, В. Е. Кузнецов, М. А. Рогов. В теоріях, які аналізують управління розвитком підприємництва, представлено різні підходи до розуміння процесів, що впливають на формування і розвиток підприємницької діяльності. Вони допомагають пояснити, чому і як люди стають підприємцями, які фактори сприяють успіху бізнесу, а також як розвиваються підприємницькі екосистеми [6-11].

Основні теорії розвитку підприємництва включають підходи з точки зору економічної науки, яка базується на ідеях класичних економістів, таких як Адам Сміт, Жан-Батист Сей та Джозеф Шумпетер. Жан-Батист Сей описував підприємця як того, хто поєднує фактори виробництва (землю, капітал, працю) для створення нової вартості. Джозеф Шумпетер ввів поняття «креативного руйнування», яке підкреслює, що підприємці створюють інновації, що змінюють ринки і приводять до економічного розвитку. Психологічна теорія

управління акцентує увагу на сфері підприємництва, вона підкреслює психологічні аспекти, які спонукають людей ставати підприємцями. Наприклад, Девід Макклелланд розробив теорію потреб, в якій виділив потребу в досягненнях як одну з головних мотивацій для підприємницької діяльності. Підприємці мають високу потребу в досягненнях, що змушує їх постійно шукати можливості для створення нового бізнесу і подолання викликів [12-15].

В умовах підвищення соціальної активності і розвитку соціальних мереж розвивається соціологічна теорія підприємництва, яка зосереджена на ролі соціальних факторів, таких як культура, освіта, соціальні зв'язки та сім'я, у формуванні підприємницької поведінки, тобто соціальні мережі можуть значно вплинути на доступ підприємця до ресурсів, інформації і підтримки. Макс Вебер пов'язував розвиток підприємництва з певними культурними цінностями, наприклад, протестантською етикою, що стимулює економічну активність [11].

На сучасному етапі особливо актуальна інституційна теорія управління підприємницькою діяльністю, вона розглядає підприємництво як результат взаємодії інституційного середовища, що включає правові норми, економічні політики, культурні традиції і соціальні інституції. Інституційне середовище може як сприяти, так і перешкоджати розвитку підприємництва, наприклад, країни з ефективними правовими системами та сильними інституціями частіше мають розвинену підприємницьку діяльність. В умовах економічної нестабільності все більш актуальною стає теорія можливостей (Opportunity-based theory), яка запропонована Ізраелем Кирцнером, ця теорія наголошує на ролі підприємців як людей, що виявляють ринкові можливості, які інші не бачать, і використовують їх для створення бізнесу. Підприємництво в цьому контексті визначається як процес пошуку і використання можливостей, що виникають у ринковому середовищі [12].

Посилує своє значення теорія інновацій, яка на відміну від теорії можливостей, більш сфокусована на створенні інновацій, які змінюють ринок. Джозеф Шумпетер підкреслював, що підприємці вводять інновації, які підривають існуючі ринки і призводять до економічного зростання. Ці теорії

надають цінні інструменти для розуміння процесів, які впливають на підприємництво, і допомагають розробляти політики та стратегії для підтримки розвитку бізнесу. Вони також підкреслюють багатогранність підприємницької діяльності, яка включає економічні, психологічні, соціальні та інституційні фактори [13].

Отже, для аналізу організаційно-правових та фінансово-економічних інструментів розвитку підприємницької діяльності, в умовах економічного відновлення територіальних громад, важливо забезпечити комплексний підхід, так як формування організаційно-правового механізму розвитку підприємництва вимагає системного підходу, який враховує правові, економічні, соціальні та культурні аспекти. Лише при комплексному врахуванні цих факторів можна створити сприятливе середовище для розвитку підприємницької діяльності. Основою організаційно-правового механізму є ефективне правове регулювання підприємництва, це означає, що закони і нормативно-правові акти повинні чітко визначати правила гри на ринку, захищати права підприємців, забезпечувати їх юридичну безпеку і сприяти інноваціям [7].

Державні інститути відіграють ключову роль у підтримці та стимулюванні підприємництва через створення відповідних інституційних структур, надання фінансових стимулів, а також через розробку і реалізацію програм підтримки малого і середнього бізнесу. Потрібна інституційна підтримка розвитку підприємництва, що значною мірою впливає на їх ефективність, вони повинні діяти в інтересах підприємців, сприяти розвитку ринкової інфраструктури та забезпечувати доступ до ресурсів. Організаційно-правовий механізм розвитку підприємництва повинен бути адаптивним до змін в економічних умовах, як на національному, так і на глобальному рівнях. Це дозволить бізнесу ефективно реагувати на виклики і використовувати нові можливості.

Підприємництво не існує у вакуумі, на нього впливають соціальні та психологічні фактори. Формування підприємницького середовища вимагає

розвитку підприємницької культури, освіти, підтримки нових ініціатив, а також популяризації підприємництва серед населення. Потрібен інноваційний розвиток, який є двигуном розвитку підприємництва, у цьому зв'язку, організаційно-правовий механізм повинен сприяти створенню умов для впровадження нових технологій, продуктів і послуг, що забезпечить конкурентоспроможність бізнесу на внутрішньому і міжнародному ринках. Таким чином, формування ефективного організаційно-правового механізму розвитку підприємництва є багатограним процесом, який вимагає взаємодії різних інституцій, адаптації до змін зовнішнього середовища і постійного вдосконалення правової бази. Це сприятиме стійкому економічному зростанню та розвитку суспільства в цілому.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Управління розвитком підприємництва є багатокомпонентною категорією, що охоплює комплексний процес створення, розвитку та підтримки підприємницького середовища. Воно передбачає використання механізмів, які сприяють стимулюванню підприємницької активності, покращенню умов для ведення бізнесу та підвищенню його конкурентоспроможності. Основою формування механізмів управління підприємництвом є сучасні підходи, зокрема системний, процесний, стратегічний та інноваційний. Системний підхід дає змогу розглядати підприємництво як сукупність взаємопов'язаних елементів, а процесний підхід – як динамічний та послідовний процес ухвалення рішень.

Важливими механізмами управління розвитком підприємництва є фінансово-економічні, що охоплюють фінансові стимули, кредитування, інвестування та податкові інструменти; організаційно-правові механізми, спрямовані на забезпечення прозорих та ефективних правил функціонування бізнесу; соціальні інструменти, які стимулюють розвиток людського капіталу та

покращення соціально-економічного середовища та інноваційні механізми, зосереджені на підтримці стартапів, розвитку технологій та впровадженні нових бізнес-моделей.

Ефективне управління розвитком підприємництва неможливе без активної участі держави. Основними напрямками є створення сприятливих умов для бізнесу, дерегуляція, розвиток інфраструктури, підтримка малого та середнього підприємництва, формування механізмів, які створюють умови для адаптації бізнес-середовища до сучасних викликів війни та економічної нестабільності. Крім того, на управління впливає зміна економічних умов діяльності, вплив глобалізаційних процесів, цифровізація економіки та посилення екологічних вимог, що потребують модернізації механізмів управління підприємством. Особливу увагу слід приділяти сталому розвитку, цифровим інструментам та інтеграції підприємництва у глобальні ланцюги вартості.

РОЗДІЛ 2.

АНАЛІЗ ІНСТРУМЕНТІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ В МОВАХ ВОЄННОЇ АГРЕСІЇ

Аналіз організаційно-правових і фінансово-економічних механізмів розвитку підприємництва в умовах воєнної агресії є важливим завданням владних інститутів, оскільки ці обставини кардинально змінюють соціально-економічні умови та породжують нові виклики, з якими стикається бізнес на територіальному рівні і влада при визначенні пріоритетів економічного відновлення територіальних громад. Під час війни підприємницька діяльність зазнає серйозних обмежень, але водночас стає життєво необхідною для підтримки економічної стабільності та забезпечення населення необхідними товарами і послугами. В умовах воєнної агресії та воєнного стану, який передбачає обмеження певних прав і свобод, потрібні принципові зміни в організаційно-правовому та фінансовому механізмі управління, в напрямку активізації підприємницької діяльності. Отже, з метою підтримки бізнесу уряд має запровадити спрощені процедури реєстрації, ліцензування та оподаткування, щоб стимулювати економічну активність в умовах війни, на рівні територіальних громад сприяти залученню інвестицій, дешевих кредитів, якісних кадрів тощо [20].

Держава може надавати фінансову допомогу підприємцям, які постраждали від війни, через субсидії, кредити або податкові пільги. Також можлива реалізація спеціальних програм для підтримки малого і середнього бізнесу, який є основою економічної стійкості. В умовах воєнної агресії одним із пріоритетів держави має бути захист критично важливої інфраструктури та підприємств, які забезпечують населення необхідними товарами та послугами, створення можливостей для збереження орієнтації бізнесу на реалізацію ціле сталого розвитку [20].

Підприємства, в умовах війни, змушені змінювати свої постачальницькі ланцюги через втрату доступу до сировини або ринків збуту, окупацію

територій або знищення інфраструктури. Також, під час війни багато підприємств переорієнтовуються на виробництво товарів та послуг, що є важливими для оборонних потреб або виживання населення. Наприклад, виробництво військової техніки, медикаментів або товарів першої необхідності. Для розвитку бізнесу в територіальних громадах важливим є підтримка міжнародних організацій, які можуть надавати технічну, фінансову та гуманітарну допомогу для відновлення підприємницької діяльності. Громадські організації також мають відігравати важливу роль у забезпеченні консультаційної, правової та матеріальної допомоги бізнесу в умовах війни. Війна часто змушує людей бути більш адаптивними, шукати нові можливості та шляхи для збереження бізнесу, таким чином, соціальна відповідальність підприємців стає важливою, особливо у контексті підтримки армії та допомоги постраждалому населенню [21].

В умовах війни підприємці стикаються з підвищеним рівнем стресу і невизначеності, тому важливо забезпечити їм психологічну підтримку, а після завершення активних бойових дій ключовим завданням буде відновлення зруйнованої інфраструктури, яка є критично важливою для відновлення економічної діяльності. Сьогодні в громадах необхідно створити сприятливі умови для інвесторів, відновлення малого та середнього бізнесу, а також залучення міжнародної допомоги для економічного відродження.

В умовах воєнної агресії організаційно-правовий механізм розвитку підприємництва повинен бути гнучким, здатним швидко адаптуватися до нових викликів. Держава відіграє ключову роль у забезпеченні стабільності бізнес-середовища через введення ефективних заходів підтримки, захисту критично важливих галузей і стимулювання економічної активності. Важливо також розробляти стратегії відновлення після завершення конфлікту, щоб забезпечити стійке економічне зростання в довгостроковій перспективі [22].

Підприємці не лише забезпечують економічне зростання, вони сприяють соціальним перетворенням, забезпечують виробництво у сталий спосіб, тобто підприємництво орієнтоване на сталий розвиток та сприяє досягненню цілей

сталого розвитку (ЦСР), запобігаючи погіршенню стану довкілля. З іншого боку, порядок денний сталого розвитку, також може впливати на підприємництво, збалансовуючи економічні, соціальні, людські та екологічні цілі. Отже, українське підприємництво в стані війни, працює у складному, взаємозалежному середовищі, забезпечуючи сервіс, торгівлю, продовольчу безпеку і підтримуючи обороноздатність територіальних громад, рис. 2.1 [24].

Рис. 2.1. Основні сфери діяльності підприємництва в територіальних громадах України

Джерело: [24].

Концепція сталого розвитку передбачає покращення добробуту людини в територіальних громадах протягом довгострокового періоду в межах існуючих екосистем, підтримує покращення добробут людини, враховуючи той факт, що він не досягається за рахунок пошкодження навколишнього середовища. Науковці сьогодні ставлять питання про те, як сталий розвиток повинен бути інтерпретований з точки зору необхідності збереження потрібних темпів розвитку приватних підприємств [25].

Отже, підприємства, орієнтовані на сталий розвиток, повинні продовжувати свою діяльність, роблячи при цьому внесок у сталий розвиток. Визначення сходяться на тому, що соціальні підприємства поєднують бізнес-діяльність із соціальною місією, спрямованою на служіння вразливим верствам

населення, допомагають суспільству трансформуватися, а не приносять прибуток своїм засновникам. Шукаючи інноваційні рішення, соціальні підприємці досягають масштабного соціального впливу [26].

Сучасна підприємницька орієнтація має бути спрямована на збільшення інновацій на ринку соціально значимих продуктів, на впровадження дещо ризикованих видів соціального підприємства, на пропозицію «проактивних» інновацій, на випередження конкурентів для створення бази економічного відновлення територіальних громад. Таким чином, підприємницька орієнтація включає проактивність, інноваційність та схильність до ризику, що позитивно впливає на результати діяльності територій. Підприємницька орієнтація включає «процеси, практики та діяльність з прийняття рішень», що ведуть до інновацій та визначають ринковий потенціал компанії [27].

Останніми роками в науковій літературі приділяється значна увага соціальному, екологічному, сталому, зеленому та жіночому підприємництву, що зосереджене на вирішенні проблем розвитку територіальних громад за допомогою інноваційних підходів. Навіть в умовах війни, сталий розвиток має охоплювати пріоритетні соціальні, екологічні та економічні аспекти функціонування підприємництва, які збалансують розвиток територіальних громад. Це пов'язане з тим, що концепція сталого розвитку описується науковцями, як збереження «критично важливого природного капіталу недоторканим для передачі майбутнім поколінням», беручи до уваги, що природні ресурси не можуть бути замінені економічними ресурсами. Наприклад, ліси можуть бути джерелом сировини для бізнесу, але водночас вони є єдиним незамінним джерелом кисню та біорізноманіття [28].

Таким чином, заміність природних ресурсів капіталом, створеним людиною, обмежена, але, з іншого боку, можлива «заміна виробленого капіталу природним капіталом». Відповідно, довготривалий негативний вплив на природний капітал матиме місце, якщо створений людиною капітал замінить природний капітал, а отже, це буде несправедливо по відношенню до майбутніх поколінь через несправедливий розподіл природних ресурсів між поколіннями.

У зв'язку з цим сталий розвиток зосереджується на створенні організаційно-правового механізму управління сталістю підприємницької діяльності. Стале підприємництво має переслідувати економічні, екологічні та соціальні цілі, які інтегровані в бізнес-операції територіальних громад. Визнаючи та використовуючи бізнес-можливості, підприємці повинні, також враховувати аспекти сталого розвитку, оскільки «бізнес як завжди» сьогодні вже не є прийнятним і ефективним [29].

Метою дослідження, проведеного в рефераті, є виявлення взаємозв'язку між сталим розвитком та підприємництвом у країні, що знаходить в стані війни і в перспективі потребує економічного відновлення ресурсного потенціалу територій. Для досягнення мети дослідження було проаналізовано відповідну літературу та проведено бібліографічний аналіз. Далі було сформульовано та перевірено гіпотези. У роботі розглядаються змінні, що відображають розвиток підприємництва в країнах з перехідною економікою, в умовах нестабільності, посилення кризових явищ на територіальному рівні та їх вплив на сталий розвиток.

Сталий розвиток має стати в Україні важливою концепцією для бізнесу та політиків усіх рівнів, що буде сприяти соціально-економічному прогресу у вирішенні нагальних екологічних проблем, таких як деградація екосистем та зміна клімату, а також забезпечить економічне відтворення в територіальних громадах. Він має визначатись, як розвиток, що задовольняє потреби сьогодення, але водночас захищає систему життєзабезпечення Землі з метою забезпечення добробуту нинішнього та майбутніх поколінь. Оскільки закони фізики не зміняться, рішення полягає в тому, щоб суспільство поважало межі «безпечного операційного простору» та обмежувало шкідливі викиди [30].

Хоча «сталий розвиток – це плюралістична концепція», загалом вона зосереджена на потрійному підсумку, який передбачає, що економічне зростання, процвітання суспільства та захист довкілля можуть бути досягнуті одночасно. У цьому сенсі вона об'єднує економічні, соціальні та екологічні проблеми і пропонує новий спосіб мислення, який визнає світ взаємопов'язаним

між природою, суспільством та економікою. Сталий розвиток визначається як «задоволення потреб і прагнень сьогодення без шкоди для здатності задовольняти ці потреби в майбутньому» [32].

З огляду на це, підприємництво є важливим рушієм у процесі трансформації до сталих продуктів та послуг і розглядається як універсальне рішення для багатьох соціальних та екологічних проблем. Таким чином, розвиток сталого підприємництва в Україні, в умовах економічної нестабільності, являє собою спосіб покращити та вдосконалити екологічні та соціальні порушення функціонування територіальних екосистем [19].

Підприємництво відіграє важливу роль у економічному відтворенні територіальних громад, але не обов'язково продуктивну, на нього впливають «інформаційна асиметрія та попередні знання», «соціальні мережі», «особистісні риси підприємця» та/або «тип можливостей». У процесі змін та суспільної трансформації підприємці мотивовані погіршенням стану довкілля та пропонують підприємницькі можливості, які генерують прибуток та покращують соціальний добробут. Таким чином, підприємництво забезпечує інституційні зміни та суспільну трансформацію, будучи дуже важливим для встановлення рівноваги між потребами економіки, соціуму та екології [18].

Шепард і Пацельт підкреслюють, що «механізм спонукання до змін» базується як на тому, що «підтримується, так і на тому, що розвивається». Під тим, що підтримується, маються на увазі екологічні інституції, інституції на рівні громади та інституційні компроміси, а під тим, що розвивається, економічні вигоди та неекономічні вигоди для інших. Таким чином, підприємництво передбачає одночасну наявність прибуткових можливостей і підприємливих людей, а також позитивний соціальний вплив на досягнення цілей сталого розвитку на територіальному рівні [23].

На ефективність підприємницької діяльності суттєво впливає характер ринкових імпульсів, відомий в літературі як дилема ув'язненого. З одного боку, вони зацікавлені в отриманні максимально високих прибутків при мінімізації власних витрат, а з іншого, як пересічні громадяни, У цьому контексті

підприємці стикаються з розбіжностями між індивідуальною винагородою та колективними цілями задля досягнення сталого розвитку, будучи змушеними до екологічно шкідливої поведінки [34].

Підприємницька співпраця впливає на сталий розвиток трьома способами: по-перше, через участь різних суб'єктів у підприємницьких процесах; по-друге, через координацію між питаннями сталого розвитку та між підприємницькими рішеннями; по-третє, через міжгалузеву співпрацю між різними формами підприємництва, причому спільне підприємництво пов'язане зі сталим розвитком. Особливого значення набуває середні і малий бізнес у відновленні територіальних громад в напрямку реалізації цілей сталого розвитку, при незначній частці зайнятих підприємців у малому і середньому бізнесі, він забезпечує значну частку виробництва ВВП і високу зайнятість, рис.2.2 [34].

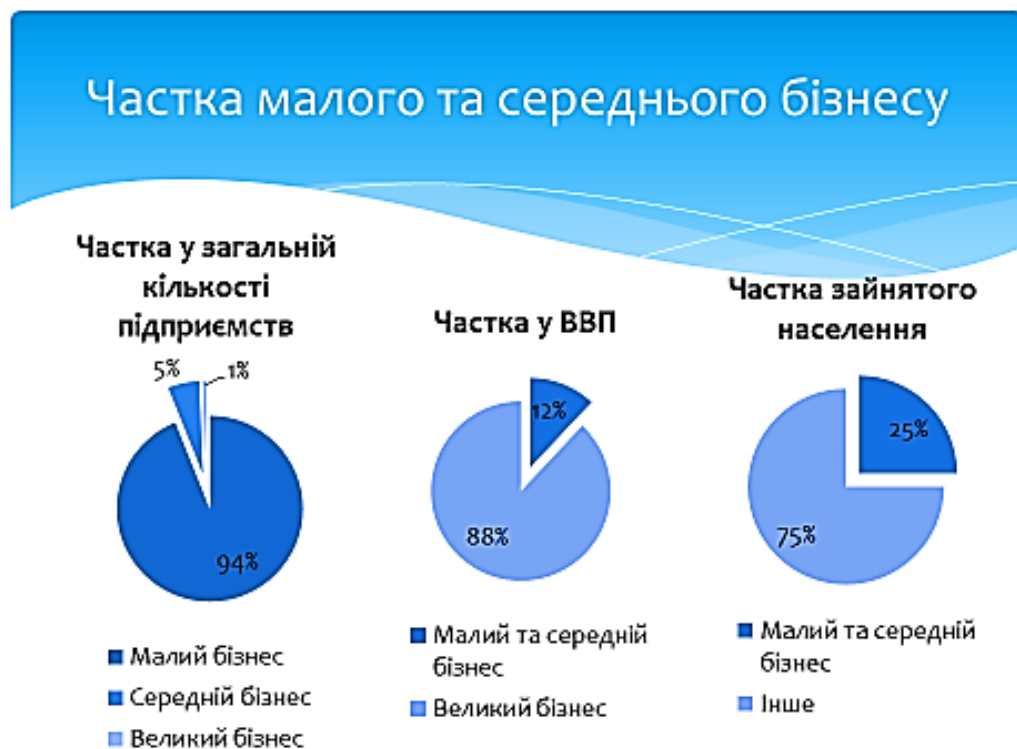

Рис. 2.2. Частка малого і середнього бізнесу в економіці територіальних громад України

Джерело: [34].

Підприємництво позитивно впливає на економічне зростання і,

відповідно, на створення робочих місць та соціальний добробут. Підвищений інтерес до екологічних проблем сприяє розвитку діяльності, яка поважає навколишнє середовище, що є стимулюючим фактором для сталого розвитку. Підприємництво вважається альтернативою безробіттю та бідності, панацеєю для розвитку, значною мірою сприяє досягненню сталого зростання, а разом з малим бізнесом становить основу економіки [21].

Ключовим фактором для розвитку підприємництва в умовах економічного відновлення територіальних громад є інновації, що представляють собою безперервну, систематичну діяльність, яка фокусується на всій організації, включаючи її організаційні форми та методи. Інновації впливають на здатність організації підтримувати свої конкурентні переваги і допомагають їй краще реагувати на швидкі та раптові зміни. Визнання підприємництва як способу вирішення проблем деградації довкілля та соціальної нерівності призвело до появи нового типу підприємницької діяльності, а саме сталого підприємництва [23].

Стале підприємництво стосується суб'єктів підприємницької діяльності, які можуть досягти економічної віддачі, використовуючи екологічно релевантні ринкові невдачі. Соціальні підприємства, також стають джерелом вирішення нагальних соціальних та екологічних проблем завдяки своєму ціннісно-орієнтованому бізнес-підходу та роблять крок уперед, щоб пом'якшити вплив медичної та економічної криз, одночасно сприяючи економічному зростанню та просуванню соціальної рівності. Завдяки інноваційним рішенням соціальні підприємства досягають цілей сталого розвитку та створюють соціальний вплив, одночасно підвищуючи обізнаність інвесторів та громадськості [27].

Нові підприємства займаючись вирішенням соціальних та екологічних проблем, повинні враховувати, що існують відмінності між різними видами бізнесу, вони мають враховувати, що часто виникають збитки для сталого розвитку через слабкі системи регулювання та несталі бізнес-практики. Більше того, ефективні механізми, що стимулюють сталу діяльність, не можуть бути ефективними на ринках, що знаходяться в умовах нестабільності. Крім того,

технологічний прогрес, що сприяє сталому підприємництву, є більш розвиненим у стабільних економіках територіальних громад, але має великі перспективи. Крім того, стає підприємництво може бути привабливим, лише якщо воно сприяє економічному зростанню, яке розглядається як основна можливість підвищення добробуту територіальних громад [28].

В Україні бізнес територіальних громад, відіграє дуже важливу роль у нинішньому економічному сценарії відновлення, оскільки на нього покладаються завдання підвищення економічного добробуту, відновлення інфраструктури, створення робочих місць та інших цілей сталого розвитку. Отже, зростаюча ринкова орієнтація та розширення економічної бази, стають основними економічними силами у громадах, і підприємництво відіграє ключову роль у цьому економічному розвитку. У країні, що знаходиться в стані війни, підприємництво має одночасно сприяти економічному зростанню, досягненню екологічних цілей та покращенню соціального становища територіальних громад. Дослідження підприємницької діяльності у нестабільних економіках, показує неоднозначний вплив підприємницької діяльності на економічний та соціальний виміри сталого розвитку, а також негативний внесок у екологічний та соціальний вимір територіальних громад.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Воєнна агресія негативно вплинула на економіку та підприємництво в Україні, викликавши великі втрати інфраструктури територіальних громад, негативні зміни логістичних ланцюгів, скорочення ринків збуту та обмеження доступу до фінансових ресурсів. У таких умовах публічне управління має відігравати ключову роль у підтримці підприємництва, підійти критично до оцінки існуючих інструментів прийняття рішень, основними серед яких є ті, що використовуються для підтримки підприємництва:

Більш широко мають застосовуватись фінансові інструменти, програми

пільгового кредитування, прикладом є «Доступні кредити 5-7-9%», грантові ініціативи, відтермінування податкових зобов'язань тощо. Має бути спрощення регуляторних процедур, зменшення податкового тиску, надання пільг для релокованих підприємств. Невизначеність змушує владу більше застосовувати інформаційно-консультаційну підтримку: створення платформ для поширення інформації про можливості релокації, фінансування та юридичну допомогу.

Потрібно посилювати роль міжнародної підтримки бізнесу територіальних громад України, що активно сприятиме розвитку підприємництва через грантові програми, технічну допомогу, інвестиції в критичну інфраструктуру та підтримку експорту, що дозволить компенсувати обмежені ресурси держави. Завдяки державним ініціативам з релокації підприємств до безпечніших регіонів, сьогодні вдається зберегти частину виробничих потужностей бізнесу, але потрібні програми, які поєднують фінансову, логістичну та організаційну допомогу для адаптації до нових умов.

Створення цифрових платформ, електронних сервісів в територіальних громадах сприятиме покращенню ділової активності, в умовах війни онлайн-рішення допомагають підприємцям адаптуватись. Разом з тим, є високі ризики для інвесторів, присутня перенасиченість адміністративного навантаження у процесі релокації, відбувається зниження купівельної спроможності населення.

РОЗДІЛ 3.

НАПРЯМИ ТРАНСФОРМАЦІЇ МЕХАНІЗМІВ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

В умовах економічного відновлення територіальних громад після кризових ситуацій та воєнних конфліктів, трансформація організаційно-правового механізму розвитку підприємництва є необхідною для створення сприятливого середовища для бізнесу та відновлення економічної активності. Перш за все потрібно спрощення регуляторних процедур реєстрації бізнесу, отримання ліцензій та дозволів, а також зниження бюрократичних бар'єрів, які можуть стримувати розвиток підприємництва. Це може включати запровадження електронних сервісів для ведення бізнесу та автоматизацію адміністративних процесів та адаптацію законодавства. Оновлення законодавства, з урахуванням специфіки економічного відновлення, має включати спеціальні закони для підтримки підприємництва в посткризових умовах. Наприклад, введення податкових канікул або зниження податкових ставок для підприємств, які створюють робочі місця або інвестують в інфраструктуру [23].

Широке запровадження програм фінансової підтримки, таких як гранти, пільгові кредити, субсидії на відновлення виробництва, допоможе малому та середньому бізнесу швидше відновити свою діяльність і забезпечити зайнятість населення. Надання інвестиційних стимулів для залучення приватних інвесторів, зокрема іноземних, до відновлення економіки територіальних громад. Це можуть бути податкові пільги, спрощення процедур для інвесторів та інші заходи. Потрібна підтримка розвитку інфраструктури, яка є критичною для ведення бізнесу, включаючи транспортну, комунальну та цифрову інфраструктуру. Це може включати будівництво доріг, оновлення енергетичних мереж, розгортання високошвидкісного інтернету та стимулювання інноваційної діяльності, підтримка стартапів, зокрема через створення бізнес-

інкубаторів, технопарків, фондів підтримки інноваційних проектів. Важливим є розвиток бізнес-асоціацій та громадських організацій, торгово-промислових палат та інших організацій, що сприяють розвитку підприємництва на місцевому рівні, які можуть надавати консультаційну, інформаційну та освітню підтримку підприємцям.

Місцева влада має сприяти зміцненню спроможності місцевих органів влади в підтримці підприємництва, включаючи розробку місцевих програм підтримки бізнесу, проведення консультацій з підприємцями, створення сприятливих умов для розвитку бізнесу на місцевому рівні. Потрібно запровадження освітніх програм для розвитку підприємницьких навичок, перекваліфікації працівників, підвищення кваліфікації кадрів у сферах, що є важливими для економічного відновлення. Має посилюватись підтримка розвитку соціального підприємництва, яке поєднує бізнес-діяльність з соціальними цілями, такими як підтримка вразливих груп населення, вирішення екологічних проблем тощо.

Має посилитись розробка стратегій управління ризиками для підприємств, включаючи плани дій у надзвичайних ситуаціях, забезпечення фінансової стійкості, диверсифікацію джерел доходів та запровадження механізмів підтримки підприємств, які є особливо вразливими до кризових ситуацій, зокрема підприємств малого та середнього бізнесу, сімейних фірм. Активізація співпраці з міжнародними організаціями, фондами, донорами для залучення фінансової, технічної та експертної підтримки в процесі економічного відновлення теж має стати основним пріоритетом. Використання міжнародного досвіду та кращих практик в галузі розвитку підприємництва та економічного відновлення територій [25].

Створення умов для розвитку підприємництва є необхідною умовою сталого розвитку, оскільки воно забезпечує людину необхідними підприємницькими навичками для того, щоб бути самодостатньою. Уряд повинен долучатися до розвитку підприємництва, приділяючи йому належну увагу через вимоги сприятливого економічного середовища, дослідити

ставлення до підприємницької форми освіти у сфері сталого розвитку і виявити тісний зв'язок між сприйняттям переваг навчання та намірами майбутніх підприємців отримати прибуток. Перша ментальність негативно асоціюється зі сприйняттям вигоди, натомість на навчання це не впливає.

Для цього, інститути влади мають вжити відповідних заходів для того, щоб отримати максимальну користь від молодого населення територіальних громад при посиленні тенденції до зростання безробіття, що призводить до стримання економічного відновлення. Таким чином, громади в стабільній економіці, стикаються з високим рівнем підприємництва через менш складні бар'єри для входу на ринок і високий рівень потреби у вступі на нього, особливо в неформальному секторі.

Громади в умовах війни, пов'язані з високою інституційною невизначеністю, яка може бути бар'єром для підприємництва, але вони також надають підприємцям важливі можливості, тому що вільний ринок заохочує підприємництво з правової, політичної, конституційної та економічної точки зору. Лібералізоване середовище призводить до покращення бізнес-клімату, а вільний ринок є інструментом для розвитку підприємницької діяльності. Підприємницька діяльність відіграє важливу роль у нестабільних економіках через дедалі більшу ринкову орієнтацію та зростання економіки, а підприємництво відіграє ключову роль в економічному відновленні [31].

Інший важливий фактор, що стосується підприємництва в громадах з нестабільною економікою, це ефективне управління, прийняття політичних рішень, при яких відбуваються фундаментальні та всеосяжні інституційні перетворення в міру зростання економіки. Таким чином, формальне підприємництво заохочується кількома факторами, такими як якісні економічні та політичні інститути, ефективне регулювання економіки, а також чітко визначені права власності та надійні закони, при яких якість управління суттєво впливає на підприємницьку діяльність та покращення умов заохочення людей реєструвати свій бізнес.

Громади з нестабільною економікою мають бути зацікавлені у стартапах

та молодих фірмах, оскільки вони є потенційними рушіями економічного зростання та структурних перетворень, тому політики повинні мати чітку науково обґрунтовану платформу для розробки політики та програм економічного відновлення. Постійні зміни споживчого попиту та скорочення життєвого циклу продукції зазнають впливу через воєнні дії, а проривні інновації та підприємництво, на основі проривних інновацій, стають стратегічними засобами для досягнення сталого зростання та конкурентоспроможності бізнесу. Сьогодні існують відмінності не лише між територіальними громадами, з точки зору їх економічного розвитку, законодавства, освіти, демографічних умов, доступу до фінансів, технологічного прогресу та інноваційності. Крім того, ставлення до підприємництва може бути різним, що впливає на підприємницьку мотивацію [32].

Підприємництво відіграє життєво важливу роль у вирішенні екологічних, економічних і соціальних проблем на територіальному рівні, воно компенсує провали ринку, які перешкоджають відновленню. У цьому контексті екологічне підприємництво формується як підвид сталого підприємництва, що представляє підприємницьку діяльність, спрямовану на вирішення екологічних проблем. Таким чином, підприємницька діяльність може призвести до досягнення екологічної сталості, а соціальне підприємництво спрямоване на підприємницькі зусилля, орієнтовані на місію, а не на прибуток.

Хоча багато дискусій точиться навколо факторів, що мотивують підприємців до сталого розвитку, існує ряд зовнішніх і внутрішніх впливів на підприємницьку поведінку. Зовнішні фактори характеризуються як «м'які» (особисті зв'язки) на противагу «жорстким» структурним впливам (економічна структура суспільства). Внутрішні фактори підприємця варіюються між переважаючими економічними цілями без зеленої орієнтації та орієнтацією на сталий розвиток. У цьому контексті «зелені» підприємці демонструють різний рівень прихильності до питань сталого розвитку, і їх мотивація може бути диференційована залежно від різних контекстних змінних. Тобто, підприємці

мотивовані змінними, зумовленими можливостями, щоб побудувати прибуткову діяльність, і змінними, зумовленими сталим розвитком, з метою досягнення цілей прибутку [33].

Отже, підприємництво є дуже важливим для сталого розвитку територіальних громад, оскільки підприємці будуть використовувати підприємницькі можливості, викликані недосконалістю ринку, щоб досягти підприємницької ренти. Підприємницькі можливості, засновані на недосконалості ринку, не завжди такі ж, як ті, що обіцяють найвищу підприємницьку ренту. Підприємницькі наміри та поведінка були пов'язані з індивідуальними особливостями, самоефективністю, схильністю до ризику або оптимізмом [33].

Люди в громадах, стурбовані екологічними проблемами, діють відповідно до своїх цінностей і беруть участь у добровільних акціях, у деяких випадках політики можуть вирішити проблему недосконалості ринку, але в інших випадках вони пов'язані з підприємницькими можливостями. Таким чином, особи, зацікавлені в стійкості, будуть схильні приймати підприємницькі можливості, що є результатом нестабільної економічної поведінки, оскільки сприйняття підприємницьких можливостей залежить від попередніх індивідуальних знань, можливості для сталого підприємництва можуть не розглядатися як можливості, у деяких випадках їх важко відрізнити, орієнтація на сталий розвиток приписується підприємцям як окремим особам, а не підприємствам. Ставлення до сталого розвитку та сприймання підприємницької бажаності підсилює підприємницькі наміри, орієнтовані на сталий розвиток та позитивний зв'язок між орієнтацією на сталий розвиток і підприємницькими намірами [34].

Оскільки питання сталого розвитку набувають великого значення, суспільство очікує, що підприємницька практика буде зосереджена на балансі стійкості та прибутковості. Отже, підприємництво має брати до уваги стійкий розвиток, одночасно прагнучи отримати фінансову вигоду. Крім того, підприємства відіграють важливу роль в економічному розвитку, особливо на

територіальному рівні, вони пропонують динамічне середовище для інвестицій і підприємницького потенціалу. Підприємці мотивовані змінювати та покращувати існуючу ситуацію, відповідно, підприємництво, яке розглядається як економічна рушійна сила розвитку та трансформації, вимагає, щоб уряд підтримував підприємницькі екосистеми, щоб повністю реалізувати їх потенціал розвитку та сприяти економічному відновленню територіальних громад [34].

Крім того, цілі сталого розвитку (ЦСР) передбачають, що підприємства повинні працювати в гармонії з навколишнім середовищем, запобігаючи нераціональному використанню природних ресурсів. Результати нашого дослідження показують, що загальна щільність бізнесу в громадах з нестабільною економікою, впливає на сталий розвиток, інновації є ключовими для підприємств, щоб досягти багатьох цілей стійкості. Це є поштовхом для зростання підприємництва та впровадження сталого розвитку.

Для реалізації стратегії відновлення в громадах підприємці потребують створення стимулюючого середовища з боку держави. Отже, політики можуть розробити програми для заохочення підприємців до створення власних підприємств, створити сприятливе середовище для підприємців, усунувши перешкоди, підтримавши співпрацю, отримавши доступ до фінансових ресурсів. Крім того, необхідно розвивати підприємницькі здібності, оскільки відбуваються швидкі та постійні зміни. У зв'язку з цим освітні програми повинні передбачати викладання, орієнтоване на сталість, на курсах з бізнесу та менеджменту. Виховання підприємницької культури відіграє вирішальну роль у посиленні підприємницької орієнтації з акцентом на сталість [34].

Вплив підприємництва на стійкість і вплив сталого розвитку на підприємництво, цей зв'язок може включати більше змінних, які необхідно вивчити, оскільки стійке підприємництво є складним процесом. З цієї причини це дослідження має бути розширено майбутніми дослідженнями для вивчення інших факторів, включаючи поведінкові аспекти підприємців, культурний контекст і контекст країни, підприємницькі наміри та усвідомлення сталого

розвитку, що впливає на кореляцію між стійким розвитком і підприємництвом.

Крім того, подальші дослідження вивчатимуть різницю у взаємозв'язку між сталим розвитком і підприємництвом у нестабільних економіках, що розвиваються, беручи до уваги галузеву, географічну та економічну диференціацію цього зв'язку. Стале підприємництво включає більше компонентів, і, виходячи з ідеї, що підприємництво суттєво впливає на сталий розвиток, з точки зору мотивів і поведінки, його роль в економічному відновленні територіальних громад домінуюча. Після економічної кризи і воєнних дій, успішне управління сталим підприємництвом стане критично важливим для стабільності країни. Отже, підприємництво це основний драйвер економічного зростання, що забезпечує робочі місця, податкові надходження та розвиток місцевої інфраструктури. Тому, традиційні механізми управління в умовах відновлення потребують трансформації, що включає інтеграцію інноваційних підходів, посилення децентралізації, впровадження цифрових рішень та орієнтацію на сталий розвиток [34].

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Ефективне управління розвитком підприємництва вимагає активної співпраці між органами місцевого самоврядування, приватними структурами, наукою, громадськими організаціями та міжнародними донорами. Така взаємодія дозволяє враховувати інтереси всіх сторін, сприяє більш раціональному використанню ресурсів і підвищує довіру до місцевої влади. Удосконалення фінансово-економічних механізмів управління передбачає активізацію розробки місцевих програм мікрокредитування, створення інвестиційних фондів, залучення грантів від міжнародних організаціями. Потрібно спростити умови для відкриття та ведення бізнесу, зменшити бюрократичні бар'єри, запровадити прозорі процедури проведення тендерів, публічних закупівель та інших форм взаємодії.

Особливої уваги потребує розвиток ринкової, транспортної та виробничої інфраструктури, логістичних процесів, координувати створення індустріальних парків тощо. Це потребує широкого використання цифрових механізмів публічного управління, впровадження інструментів електронного врядування, створення платформ для онлайн-послуг, онлайн просування локального бізнесу.

Ефективне використання трудових ресурсів пов'язане з підтримкою професійного навчання, адаптацією персоналу до потреб ринку, залучення молоді до підприємництва. Інноваційний підхід до управління має стати основою розвитку та трансформації механізмів адміністрування. Широке використання передових технологій, автоматизацію, комп'ютеризація та роботизація процесів, впровадження онлайн-сервісів та цифрової аналітики сприятиме підвищенню ефективності прийняття управлінських рішень.

Окрім інноваційних підходів в управлінні мають домінувати і підходи орієнтації на сталий розвиток, що передбачає врахування екологічних, економічних та соціальних аспектів діяльності бізнесу. Державна підтримка «зелених» технологій, енергозбереження, соціально відповідального бізнесу, інвестицій в освіту, соціальний та екологічний захист населення громад має стати пріоритетом економічної політики відновлення.

ВИСНОВКИ

Отже, в представлені кваліфікаційній роботі проведено аналіз, який підтверджує зростаючий інтерес науковців до взаємозв'язку між управлінням підприємництвом та його сталим розвитком на рівні територіальних громад. Дослідження показує напрями побудови механізму управління економічним відновленням та розвитком підприємництва в територіальних громадах України після завершення війни. У роботі досліджено взаємозв'язок між сталим розвитком та підприємництвом у територіальних громадах, що постраждали в наслідок війни, обґрунтовується вплив сталого розвитку на підприємництво та вплив підприємництва на сталий розвиток.

Доведено, що трансформація організаційно-правових та фінансових механізмів розвитку підприємництва, в умовах економічного відновлення територіальних громад, є складним і багатограним процесом, що вимагає комплексного підходу та співпраці між різними зацікавленими сторонами. Цей процес має бути спрямований на створення сприятливих умов для розвитку бізнесу, забезпечення зайнятості населення та підвищення стійкості економіки до майбутніх викликів.

Визначено, що організаційно-правові та фінансові інструменти є ключовими для ефективного розвитку підприємництва, особливо в умовах економічного відновлення територіальних громад. Вони визначають правила гри на ринку, забезпечують юридичну безпеку підприємців і створюють сприятливе середовище для інвестицій та інновацій. Для стимулювання розвитку підприємництва необхідно спростити регуляторні процедури, пов'язані з реєстрацією бізнесу, отриманням ліцензій та дозволів. Це дозволить знизити бар'єри для входу на ринок та прискорить процес започаткування нових бізнесів, що є особливо важливим для територіальних громад, які відновлюються після кризових ситуацій.

Зроблено акцент на тому, що держава і місцеві органи влади повинні активно сприяти розвитку підприємництва через надання фінансової підтримки,

податкових пільг, грантів та субсидій. Важливо, також забезпечити підприємців необхідною інформаційною та консультаційною підтримкою, яка допоможе їм орієнтуватися в нових економічних умовах. Відновлення і розвиток інфраструктури, включаючи транспортну, енергетичну та цифрову, є невід'ємною частиною організаційно-правових засад розвитку підприємництва. Інфраструктурні проекти сприяють залученню інвестицій, створенню нових робочих місць і підвищенню конкурентоспроможності бізнесу на місцевому та національному рівнях.

Підкреслено, що важливим напрямом розвитку підприємництва є стимулювання інновацій та впровадження нових технологій. Для цього необхідно створити умови для розвитку стартапів, технологічних парків та інноваційних центрів, які б надавали підприємцям доступ до ресурсів, експертизи та фінансування. Підприємництво в умовах економічного відновлення територіальних громад повинно бути стійким до зовнішніх викликів та ризиків. Для цього необхідно розробляти та впроваджувати стратегії управління ризиками, забезпечувати диверсифікацію джерел фінансування та підвищувати фінансову грамотність підприємців.

Ми прийшли до висновку, що підприємці мають відігравати активну роль у житті територіальних громад, сприяти соціальному розвитку та підтримувати соціально-вразливі групи населення. Розвиток соціально відповідального підприємництва сприятиме підвищенню довіри до бізнесу та зміцненню соціальної згуртованості в громадах. Територіальні громади, що відновлюються, мають використовувати міжнародний досвід та найкращі практики в галузі розвитку підприємництва. Співпраця з міжнародними організаціями, донорами та експертами допоможе забезпечити ефективне впровадження нових підходів та технологій в місцевих умовах.

Визначено, що організаційно-правові та фінансові інструменти управління розвитком підприємництва, в умовах економічного відновлення територіальних громад, мають бути спрямовані на створення сприятливих умов для розвитку конкурентоспроможного бізнесу, для цього органи влади мають

забезпечити їх стійкість та конкурентоспроможність. Важливо, щоб державна політика та місцеві ініціативи були скоординовані та комплексно спрямовані на підтримку підприємництва, що є основою економічного зростання та соціального розвитку громад.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Acs, Z.J., & Amorós, JE (2008). Динаміка підприємництва та конкурентоспроможності в Латинській Америці. Економіка малого бізнесу, 31 (3), 305-322. <https://doi.org/10.1007/s11187-008-9133-y>
2. Acs, Z.J., Audretsch, D.B., Braunerhjelm, P., & Carlsson, B. (2012). Зростання та підприємництво. Економіка малого бізнесу, 39 (2), 289-300. <https://doi.org/10.1007/s11187-010-9307-y>
3. Альстром, Д., Брутон, Г.Д. (2006). Венчурний капітал у країнах з економікою, що розвивається: мережі та інституційні зміни. Теорія та практика підприємництва, 30(2), 299–320. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6520.2006.00122.x>
4. Айзен, І. (1991). Теорія планової поведінки. Організаційна поведінка та процеси прийняття людських рішень, 50(2), 179–211. [https://doi.org/10.1016/0749-5978\(91\)90020-t](https://doi.org/10.1016/0749-5978(91)90020-t)
5. Алпкан Л., Булут К., Гандей Г., Улусой Г. та Кіліч К. (2010). Організаційна підтримка внутрішнього підприємництва та його взаємодії з людським капіталом для підвищення інноваційної продуктивності. Рішення керівництва, 48(5), 732–755. <https://doi.org/10.1108/00251741011043902>
6. Андерсон Т.Л. та Ліл Д.Р. (1997). Екологічні капіталісти: Робити добро, роблячи добре. Lanham, MD: Rowman & Littlefield Publishers.
7. Apostu, S.A., Mukli, L., Panait, M., Gigauri, I., & Hysa, E. (2022). Економічне зростання через призму освіти, підприємництва та інновацій. Адміністративні науки, 12(3), 74. <https://doi.org/10.3390/admsci1203007>
8. Ардічвілі, А., Кардозо, Р., і Рей, С. (2003). Теорія виявлення та розвитку підприємницьких можливостей. Journal of Business Venturing, 18(1), 105-123. [https://doi.org/10.1016/s0883-9026\(01\)00068-4](https://doi.org/10.1016/s0883-9026(01)00068-4)
9. Армітаж, С.Д., і Коннер, М. (2001). Ефективність теорії запланованої поведінки: метааналітичний огляд. Британський журнал соціальної психології, 40(4), 471–499. <https://doi.org/10.1348/014466601164939>

10. Арогундаде, Б. Б. (2011). Навчання підприємництву: обов'язкова умова для сталого розвитку в Нігерії. *Journal of Emerging Trends in Educational Research and Policy Studies*, 2, 26-29. Отримано з <https://hdl.handle.net/10520/EJC135722>
11. Артус-Бертран Ю. та Хенді К. (2003). Вертоліт вгору. *Harvard Business Review*, 81(8), 80-93. Отримано з <https://hbr.org/2003/08/helicoptering-up>
12. Аткинсон, Г. (2000). Вимірювання корпоративної стійкості. *Журнал екологічного планування та управління*, 43 (2), 235-252. <https://doi.org/10.1080/09640560010694>
13. Одреч, Д.Б., Кейлбах, М. (2004). Чи має значення підприємницький капітал?. *Теорія та практика підприємництва*, 28(5), 419–430. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6520.2004.00055.x>
14. Васц, S., Geoghegan, W., Josefy, M., Stevenson, R., & Williams, T.A. (2020). Бліц віртуальних ідей щодо COVID-19: формування соціального підприємництва для швидкого реагування на нагальні грандіозні виклики. *Бізнес Горизонти*, 63 (6), 705-723. <https://doi.org/10.1016/j.bushor.2020.05.002>
15. Батор, Ф. М. (1958). Анатомія провалу ринку. *The Quarterly Journal of Economics*, 72(3), 351–379. <https://doi.org/10.2307/1882231>
16. Баум Дж.Р., Фрезе М. та Барон Р.А. (Ред.). (2007). *Психологія підприємництва* (1-е вид.). Нью-Йорк: Psychology Press. <https://doi.org/10.4324/9781315750989>
17. Баумол, В. Дж. (1990). Підприємництво: продуктивне, непродуктивне та деструктивне. *Журнал політичної економії*, 98(5), 893–921. <http://www.jstor.org/stable/2937617>
18. Бен Юсеф, А., Бубакер, С., та Омрі, А. (2018). Підприємництво та сталість: потреба в інноваційних та інституційних рішеннях. *Технологічне прогнозування та соціальні зміни*, 129, 232-241. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2017.11.003>

19. Bruggmann, J., & Prahalad, C. (2007). Створення нового соціального договору бізнесу. *Harvard Business Review*, 85(2), 80-90. Отримано з <https://hbr.org/2007/02/cocreating-businesss-new-social-compact>

20. Брутон, Г. Д., Альстром, Д., і Облой, К. (2008). Підприємництво в країнах з економікою, що розвивається: де ми сьогодні і куди мають спрямовуватися дослідження в майбутньому? Теорія та практика підприємництва, 32(1), 1–14. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6520.2007.00213.x>

21. Bruyere, V., & Rappe, S. (2007). Виявлення мотивацій волонтерів-екологів. *Журнал екологічного планування та управління*, 50(4), 503-516. <https://doi.org/10.1080/09640560701402034>

22. Бьюкенен, Дж. М., і Віра, Р. Л. (1981). Підприємництво та інтерналізація зовнішніх ефектів. *Журнал права та економіки*, 24 (1), 95–111. Отримано з <http://www.jstor.org/stable/725204>

23. Бірч К., Мілн М. Дж., Морган Р. та Кеарінс К. (2015). Насіння надії? Вивчення різноманітного розуміння бізнес-учасниками сталого розвитку. *Журнал бухгалтерського обліку, аудиту та звітності*, 28(5), 671-705. <https://doi.org/10.1108/aaaj-08-2013-143>

24. Казанова, Л., Міру, А. (2017). Звіт про транснаціональні корпорації, що розвиваються, 2016: Китайський сплеск. Інститут розвитку ринків Корнельського університету, Коледж бізнесу Корнелла Джонсона, Корнельський університет. <https://doi.org/10.7298/xs7h-ab42>

25. Кастаньо, М.С., Мендес, М.Т., і Галіндо, М.А. (2016). Вплив державної політики на підприємницьку активність та економічне зростання. *Journal of Business Research*, 69(11), 5280-5285. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2016.04.125>

26. Claudy, M. C., Peterson, M., & Pagell, M. (2016). Роль орієнтації на сталий розвиток і компетентності в знаннях ринку в успіху розробки нових продуктів. *Журнал управління інноваційними продуктами*, 33 (1), 72-85. <https://doi.org/10.1111/jpim.12343>

27. Коуз, Р. Х. (1974). Маяк в економіці. *Журнал права та економіки*, 17(2), 357–376. <http://www.jstor.org/stable/724895>

28. Коен Б. та Вінн М. І. (2007). Недосконалість ринку, можливості та стійке підприємництво. *Journal of Business Venturing*, 22(1), 29-49. <https://doi.org/10.1016/j.jbusvent.2004.12.001>

29. Кроппер М. Л. та Оутс В. Е. (1992). Економіка природокористування: Опит. *Журнал економічної літератури*, 30 (2), 675–740. Отримано з <http://www.jstor.org/stable/2727701>

30. Каммінг Д., Йохан С. та Чжан М. (2014). Економічний вплив підприємництва: порівняння міжнародних наборів даних. *Корпоративне управління: Міжнародний огляд*, 22(2), 162-178. <https://doi.org/10.1111/corg.12058>

31. Daim, T.U., Rueda, G., Martin, H., & Gerdtsri, P. (2006). Прогнозування нових технологій: використання бібліометрії та патентного аналізу. *Технологічне прогнозування та соціальні зміни*, 73(8), 981-1012. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2006.04.004>

32. Дін, Т. Дж., Макмаллен, Дж. С. (2007). До теорії сталого підприємництва: Зменшення деградації навколишнього середовища за допомогою підприємницької діяльності. *Journal of Business Venturing*, 22 (1), 50-76. <https://doi.org/10.1016/j.jbusvent.2005.09.00>

33. Де Клерк Д. та Воронов М. (2011). Сталість у підприємстві: історія про дві логіки. *Міжнародний журнал малого бізнесу: дослідження підприємництва*, 29(4), 322-344. <https://doi.org/10.1177/0266242610372460>

34. Діс, Г.Д. (2001). Значення «Соціального підприємництва». Робочий документ, Стенфордський університет. Отримано з https://web.stanford.edu/class/e145/2007_fall/materials/dees_SE.pdf

35. Мосієнко О. В., Плотнікова М. Ф. Інноваційні технології бренд-менеджменту, підприємництва та туризму як основа еколого-соціально-економічного розвитку територіальних громад. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2023. № 7. <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2023.7.5>

36. Кравець І. В. Ідентифікація та захист інтелектуальної власності в діяльності сільськогосподарських підприємств: міжнародний досвід та вітчизняний підхід. Інноваційна економіка. № 1-2. 2019. С. 63-68. <http://inneco.org/index.php/innecoua/article/view/10>.

37. S. Onyshchuk, V. Filippova, H. Borshch, O. Vasylchyshyn, V. Jakobchuk. Innovative solutions of improving efficiency in public management. Revista SAN GREGORIO. 2020. № 42. Pp. 215-223.

38. Yakobchuk Valentyna, Plotnikova Mariia. Blockchain As A Technology Administration Of Family Homestead Settlements. Proceedings of the 9th International Scientific Conference Rural Development. URL : <https://ejournals.vdu.lt/index.php/rd/article/view/574/860>.

ДОДАТКИ

Допомога бізнесу у війні

Як допомагає Ваш бізнес Україні перемогти у війні?

6

ДОДАТОК Б

Результати бізнесу у 2022 році

Результати роботи бізнесу у 2022 році порівняно з 2021 роком

- Обсяги робіт зросли суттєво (140%+)
- Зросли обсяги робіт (110%- 130%)
- Практично не змінилася діяльність (100%)
- Зменшилися обсяги робіт (70% 90%)
- Працювали частково (40%- 60%)
- Були майже зупинені (10- 30%)
- Повністю зупинили роботи (0%)

Середньозважений показник обсягів робіт у 2022 році:

68,8%

7

Ситуація з персоналом

